

Література

1. Князева Е.Н. Антропный принцип в синергетике / Е.Н.Князева, С.П. Курдюмов // Вопросы философии. – 1997. – № 3. – С. 62-79.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти / Василь Григорович Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 447 с.
3. Ніколаєнко С.М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / Станіслав Миколайович Ніколаєнко. – К.: Знання, 2006. – 207 с.
4. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті / Олена Володимирівна Попова. – Харків, ОВС, 2001. – 255 с.
5. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем / Михайло Ілліч Романенко. – Дніпропетровськ: Промінь, 2000. – 159 с.

Анотація

У статті досліджуються проблеми сучасного стану розвитку системи освіти України та на основі аналізу якості загальної середньої освіти в інших країнах світу пропонуються рекомендації щодо вдосконалення організації профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України.

Аннотация

В статье исследуются проблемы современного состояния развития системы образования Украины и на основании анализа качества общего среднего образования в других странах мира предлагаются рекомендации относительно усовершенствования организации профильного обучения в общеобразовательных учебных заведениях Украины.

Summary

This article investigates the problems of the modern state of educational system development in Ukraine, provides recommendations for education organization improvements in secondary school in Ukraine on the basis of general and secondary education analysis in other countries.

Ключові слова: інновації, особистісно зорієнтований підхід, профілізація, допрофільна підготовка, реформування школи.

Ключевые слова: инновации, личностно ориентированный подход, профилизация, допрофильная подготовка, реформирование школы.

Key words: innovations, learner-oriented approach, occupational choice (profilization), theoretical preparation for the occupational choice, school reforming.

Подано до редакції 04.10.2010

УДК 371.382+37.032

© 2010

Щербина Д.В.

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ АКСІОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТА АКТИВНОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Потреби сучасного суспільства, його духовних та матеріальних сфер роблять проблему спілкування надзвичайно актуальною, тому що існування людини можливе лише в процесі спілкування, яке виступає універсальною умовою людського буття. Від ступеня сформованості та активності прояву комунікативної позиції учнів залежить результативність навчальної діяльності, їхньої підготовки до майбутньої життєдіяльності, розвитку творчого потенціалу особистості дитини. Процес формування активної комунікативної позиції особистості є найбільш складним та найменш розробленим як у теоретичному, так і у методичному аспектах, зважаючи на його домінуючу роль, на нашу думку, у вихованні життєво активних, гуманістично спрямованих громадян України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У теорії та практиці загальноосвітньої школи накопичено значний досвід підготовки школярів до комунікативної діяльності. Загальні закономірності та механізми спілкування вивчали Б.Ананьєв, Г.Андрєєва, Л.Виготський, О.Леонтьєв, Б.Ломов, Б.Паригін, С.Рубінштейн, В.Соковнін та ін.

У психолого-педагогічній літературі кількох останніх десятиліть досліджені наукові основи змісту, сутності і структури спілкування (О.Бодальов, В.Гаркуша, І.Зимня, К.Казюта, В.Кан-Калик, О.Киричук, В.Семиченко, Л.Столяренко); проблемі педагогічного спілкування було присвячено ряд ґрунтовних праць з педагогіки (М.Лазарєв, Г.Левченко, В.Седова, Н.Тарасевич). У деяких роботах досліджувалися комунікативні уміння як засіб формування та становлення особистості підлітка (К.Казюта, В.Кобильченко); комунікативна активність привертала увагу Н.Косової, С.Васюри, О.Киричука.

У поглядах науковців не існує єдиної точки зору щодо розуміння сутності активної комунікативної позиції особистості. Поняття трактують як стан людей, які взаємодіють, і як якість комунікативної діяльності, і як прояв творчого ставлення до партнера по спілкуванню, і як особистісне утворення. Так, С.Васюра розуміє досліджуване

поняття як міру взаємодії суб'єкта спілкування з оточуючими людьми, що виникає за його власною ініціативою; С.Тарасюк вважає його складною категорією, яка містить у собі певну систему якостей, властивостей індивіда; Н.Косова розглядає як специфічний вид діяльності у структурі спілкування.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у детальному розгляді методики діагностування аксіологічного компонента активної комунікативної позиції учнів підліткового віку та узагальненні отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Активна комунікативна позиція як складне особистісне утворення являє собою багатокомпонентну структуру, яка об'єднує чотири взаємопов'язаних та взаємозалежних компонента: когнітивний, аксіологічний, праксеологічний та афективний. Визначення загального рівня сформованості активної комунікативної позиції учнів підліткового віку відбувається на основі визначених критеріїв та показників. Фронтальне опитування включає у себе чотири блоки. Це пояснюється складністю та багатогранністю досліджуваного особистісного утворення та необхідністю виявити рівень сформованості кожного структурного компоненту.

Аксіологічний компонент характеризується стійкою потребою у спілкуванні, відповідним інтересом до комунікативного процесу, прагненням учнів за власним бажанням брати участь у комунікативній діяльності, наявністю ціннісних життєвих принципів та орієнтирів у сфері спілкування, тому критерієм вияву даного компонента ми називаємо ціннісно-мотиваційний, а показниками його сформованості вважаємо спрямованість мотивації на задоволення потреби у спілкуванні, стійкий інтерес до комунікативної діяльності, оцінку результатів власного і чужого спілкування, наявність відповідних ціннісних принципів у процесі комунікації.

Для визначення рівня сформованості зазначеного компонента активної комунікативної позиції учнів підліткового віку нами було запропоноване анкетування учнів, що мало на меті з'ясувати комунікативні потреби, мотиви та інтереси опитуваних; наявність у їхній комунікативній діяльності ціннісних орієнтацій у сфері спілкування, їхнього соціального "Я"; здатність дати оцінку результатам власного та чужого спілкування. Питальник складався з двох частин: питання першої частини мали "закрити" форму і передбачали відповідь "так" або "ні", друга частина пропонувала питання "відкритого" типу й вимагала пояснень своєї позиції.

Для визначення інтересу, потреби, прагнення учнів до спілкування питання були сформульовані наступним чином: 1. Чи відчуваєте ви постійну потребу у спілкуванні? 2. Чи сумно вам, коли ви самотній чи, навпаки, відчуваєте від цього задоволення? 3. Чи виникає у вас бажання, зустрівши на вулиці знайомого, побалакати з ним? 4. Чи багато у вас друзів? 5. Чи подобається вам завжди бути в центрі уваги?

У процесі аналізу відповідей учнів було з'ясовано, що переважна більшість учнів має високу потребу у спілкуванні (51,8%), середній рівень потреби у спілкуванні мають 38,0% учнів, низький рівень – 7,2% підлітків, відсутня потреба у спілкуванні у 3% опитуваних. Наявність низького рівня та повна відсутність потреби у спілкуванні пояснюється двома причинами: по-перше, у кількох учнів не склалося спілкування з однолітками; по-друге, деякі підлітки значно випереджають своїх однолітків в інтелектуальному розвитку, тому прагнуть до відокремлення, це пов'язано з заняттям якоюсь пізнавальною діяльністю [1, с. 52-53].

Наступні 5 питань питальника "відкритої" форми були спрямовані на визначення пріоритетів у спілкуванні, допомогли з'ясувати з ким діти спілкуються з найбільшим задоволенням, з ким діляться своїми негараздами, чи виникають у підлітків труднощі при вступі у контакт і з чим це пов'язано.

При обробці результатів підраховувалася кількість найбільш типових відповідей. Основна частина респондентів стверджує, що вони – цікаві співбесідники (58,5%), бо: а) мають почуття гумору (23,7%); б) у них завжди є що розповісти (35%); в) мають багато друзів, які прислухаються до їхньої думки (28,8%); не змогли дати пояснення 12,3% опитуваних.

Наступна група учнів (16,9%) вважають, що з ними нецікаво спілкуватися, пояснюючи це тим, що: а) вони не вміють підтримувати розмову (28,6%); б) не мають друзів (17,8%); в) сором'язливі (53,6%).

Інші опитувани (24,6%) не змогли дати відповідь на це запитання.

Аналіз відповідей на питання: "Чи виникають у вас труднощі у спілкуванні? З чим це пов'язано?", "З ким найчастіше вам складно спілкуватися?" дозволив нам визначити, що переважна більшість підлітків (91,6%) відчуває труднощі у спілкуванні, особливо з дорослими – батьками та вчителями (65,8%), не менше проблем виникає в учнів у спілкуванні з однолітками (34,2%), особливо з протилежною статтю (61,5%). Неправильна побудова міжособистісних стосунків між двома статями, непорозуміння та розчарування дуже турбують підлітків, майже усі досліджувані хоча б раз стикалися із цими проблемами у процесі спілкування. Це пояснюється тим, що спілкування хлопців та дівчат у підлітковому віці засноване, зазвичай, на взаємній усвідомленій привабливості, а це, у свою чергу, викликає так зване з'ясування стосунків. У процесі пояснення опитувани називали досить багато різноманітних причин виникнення конфліктів з батьками. Оскільки даний віковий період характеризується особливою конфліктністю з дорослими, як правило, учні вказували кілька причин. Для полегшення аналізу відповідей ми згрупували їх: а) причини побутового характеру; б) причини виховного характеру; в) причини навчального характеру.

Проблеми ж, які виникають при спілкуванні з вчителями, звичайно стосуються навчально-виховного процесу. Передбачуваними виявилися результати відповідей на наступні два питання: "Кому ви віддаєте перевагу у спілкуванні у вільний час? Чому?", "Кому ви можете із легкістю розповісти про свої неприємності? Чому?". За даними анкетування коло спілкування підлітків складається з дорослих (батьки, вчителі, родичі), друзів та однокласників. При відповіді на запитання переважна більшість респондентів обрала друзів (88,6%). Це цілком природно, тому що саме цей вік характеризується скороченням спілкування з дорослими як у родині, так і поза нею. У цьому віці підлітки намагаються автономізуватися від дорослих, ствердити у їхніх очах свою незалежність і самостійність. За даними психологічних досліджень, спілкування з однолітками є домінуючим у цьому віковому періоді. Незначна кількість опитуваних надає перевагу у спілкуванні батькам (6,6%). Окрему групу складають учні, які з легкістю та задоволенням у вільний час спілкуються як із дорослими (батьками), так і з ровесниками (4,8%). Серед друзів можна виділити кілька груп: а) друзі-однолітки своєї статі (37,3%); б) друзі-однолітки протилежної статі (22,9%); в) брат/сестра (12,1%); г) друзі старші за віком (16,3%).

Поміж причин, які учні вказували, пояснюючи свій вибір, були наступні: а) краще розуміють; б) завжди підтримують; в) нас поєднують спільні захоплення. Серед тих, кому б учні розповіли про свої неприємності, перше місце також займають друзі (56%), другу позицію зайняли батьки, переважно матері (36,7%); третя група учнів поділилася б проблемами і з батьками, і з друзями, у залежності від ситуації (7,3%). Пояснення давалися такі самі, як і при відповіді на попереднє запитання. Пояснення своєї позиції учнями дало змогу з'ясувати зміст ціннісних орієнтацій у сфері спілкування.

Висновки... Отже, аналізуючи відповіді підлітків, ми виділили наступні групи опитуваних, що відрізнялися між собою потребою у комунікативній діяльності, інтересом до спілкування, прагненням за власним бажанням брати у ньому участь, колом спілкування та наявністю в ньому ціннісних орієнтацій:

1. Учні, які мають високу потребу у спілкуванні, завжди прагнуть до нього; не відчують труднощів при взаємодії з оточуючими; легко вступають у контакт як ровесниками, так і з дорослими; вважають себе гарними співрозмовниками (4,8%).

2. Підлітки, що володіють високою потребою у спілкуванні, але в них іноді виникають конфліктні ситуації при взаємодії з навколишніми; надають перевагу у спілкуванні з однолітками; швидко знаходять з ними спільну мову; вважають, що з ними цікаво спілкуватися (43,4%).

3. Опитувані, які відрізняються середньою потребою у спілкуванні, не завжди відчують інтерес до нього; при взаємодії як з дорослими, так і з ровесниками з різних причин часто виникають конфліктні ситуації; спілкуються переважно з однолітками чи друзями, які старші за віком (41,6%).

4. Респонденти, які мають низьку потребу у спілкуванні або не прагнуть до нього зовсім; надають перевагу у спілкуванні з дорослими; вважають себе нецікавими співбесідниками. Це учні, у яких не склалися стосунки з ровесниками, або учні, які значно випереджають своїх однолітків рівнем інтелектуальної розвиненості (10,2%).

Таким чином, отримані результати засвідчили, що більшість учнів підліткового віку мають достатній та середній рівні сформованості аксіологічного компонента активної комунікативної позиції. Перевага достатнього рівня сформованості аксіологічного компонента в учнів основної школи пояснюється особливістю психічного розвитку підлітків, оскільки саме ця вікова категорія характеризується високим рівнем потреби у спілкуванні.

Література

1. Мудрик А. В. Основные сферы взаимодействия учащихся в жизнедеятельности школьного коллектива / А.В.Мудрик // Взаимодействие коллектива и личности в коммунистическом воспитании. – Таллин, 1982. – Ч. 2. – С. 115-121.
2. Щербина Д.В. Формування активної комунікативної позиції учнів основної школи засобами імітаційно-ігрового навчання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.09 / Дар'я Володимирівна Щербина. – Кривий Ріг, 2009. – 218 с.

Анотація

У статті розглядається методика діагностування рівня сформованості аксіологічного компонента активної комунікативної позиції учнів підліткового віку, аналізуються отримані результати.

Аннотация

В статье рассматривается методика диагностики уровня сформированности аксиологического компонента активной коммуникативной позиции учащихся подросткового возраста, анализируются полученные результаты.

Summary

In the given article the author are considered the method of testing the level of formation of the axiological component of active communicative position of the teenage pupils, analyzed the obtained results.

Ключові слова: активна комунікативна позиція, аксіологічний компонент, методика діагностування, підлітковий вік.

Ключевые слова: активная коммуникативная позиция, аксиологический компонент, методика диагностирования, подростковый возраст.

Key words: the active communicative position, the axiological component, the method of testing, teenage.

Подано до редакції 21.10.2010